

Remedios Ferrero, Lluís Guia, eds.

Corts i Parlaments de la Corona d'Aragó

Unes institucions emblemàtiques
en una monarquia composta

PUV

CORTS I PARLAMENTS
DE LA CORONA D'ARAGÓ

UNES INSTITUCIONS EMBLEMÀTIQUES
EN UNA MONARQUIA COMPOSTA

Remedios Ferrero Micó,
Lluís Guia Marín, eds.

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

La publicació d'aquest llibre ha comptat amb les ajudes del Ministerio de Educación y Ciencia, Rf. SE J2005-24028-E/JURI i de la Conselleria d'Empresa, Universitat i Ciència de la Generalitat Valenciana, Rf. GVADIF2006-019.

Aquesta publicació no pot ser reproduïda, ni totalment ni parcialment, ni enregistrada en, o transmesa per, un sistema de recuperació d'informació, en cap forma ni per cap mitjà, sia fotomecànic, fotoquímic, electrònic, per fotocòpia o per qualsevol altre, sense el permís previ de l'editorial.

© Dels textos: Els autors, 2008

© D'aquesta edició: Universitat de València, 2008

Coordinació editorial: Maite Simon

Fotocomposició i maquetació: Textual IM

Coberta:

Il·lustració: Al·legoria dels tres braços de les Corts valencianes, Arxiu del Regne de València, *Reial Cancelleria*, 695, f. 1r.

Disseny: Celso Hernández de la Figuera

ISBN: 978-84-370-7092-6

Dipòsit legal: V-2688-2008

Impressió: Guada Impressors SL

ÍNDIX

PRESENTACIÓ.....	11
------------------	----

I.

CONTEXT SOCIO-POLÍTIC I ÀMBIT HUMÀ DE LES CORTS

APORTACIÓN A LA HISTORIA FAMILIAR DE TRES JURISTAS VALENCIANOS: CRISTÓBAL CRESPI DE VALLDAURA, LLORENÇ MATEU Y SANZ Y JOSEP LLOP, <i>Vicente Pons</i>	19
CRISTÓBAL CRESPI Y SU GENERACIÓN ANTE LOS FUEROS Y LAS CORTES, <i>Jon Arrieta</i>	43
UNA VISIÓN DE LA POLÍTICA ENTRE AUSTRIAS Y BORBONES. LAS TESIS DEL VERILOQUIUM, <i>Teresa Canet</i>	69
LA UNIVERSITAT DE VALÈNCIA Y LOS ASISTENTES A CORTES, <i>M.ª Irene Manclús</i>	93
LAS CORTES DE 1401-1407: PROTAGONISTAS Y PROPUESTAS INNOVADORAS DE AMPLIA REPERCUSIÓN EN LA ÉPOCA FORAL, <i>M.ª Rosa Muñoz</i>	101
LOS NATURALES DEL REINO DE VALENCIA EN LAS PETICIONES FORALES DE LAS CORTES VALENCIANAS MODERNAS, <i>Agustín Bermúdez</i>	141
NUNCIS I AMBAIXADORS A LA CORT GENERAL DE CATALUNYA (SEGLE XVI), <i>Miquel Perez</i>	163
CRÓNICA DE UN AÑO DE CORTES EN VALENCIA (1604), <i>Vicente Graullera</i>	181
LOS MORISCOS ANTE LA REAL AUDIENCIA VALENCIANA. LA PROGRESIVA PÉRDIDA DE COMPETENCIAS JURISDICCIONALES, <i>M.ª Magdalena Martínez</i>	201
FUEROS Y RAZÓN DE ESTADO EN TORNO A LA EXPULSIÓN DE LOS MORISCOS Y EL PROBLEMA DE LA REPOBLACIÓN DEL REINO DE VALENCIA, <i>Rafael Benítez</i>	223
EL CONSEJO DE ARAGÓN AUSTRACISTA, 1707-1713, <i>Virginia León</i>	239

II.
ESTRUCTURA I ESTILS PARLAMENTARIS

LA CONVOCATORIA DE CORTES EN LOS REINOS DE LA CORONA DE ARAGÓN: EL CASO VALENCIANO, <i>Antoni Jordà</i>	265
UNA CARRERA DE OBSTÁCULOS: LAS CARTAS DE CONVOCATORIA DE LAS CORTES VALENCIANAS, <i>M.ª José Carbonell</i>	283
EL PROTONOTARIO EN LAS CORTES DE ARAGÓN, <i>Juan Francisco Baltar</i>	291
SESSIONS PLENÀRIES <i>VERSUS</i> COMISSIONS DE TREBALL A LES CORTS CATALANES DEL SEGLE XVII, <i>Josep Capdeferro</i>	307
LA REPRESENTACIÓ DEL REGNE: CIUTATS I VILES MERIDIONALS VALENCIANES A LES CORTS DURANT L'EDAT MODERNA, <i>Armando Alberola</i>	329
LA INCORPORACIÓN DE LA VILLA DE ONDA AL ESTAMENTO REAL DE LAS CORTES VALENCIANAS A COMIENZOS DEL SIGLO XVII, <i>Vicent Garcia Edo</i>	341

III.
TRAJECTÒRIES SIMILARS, RITMES DIFERENTS

LA ATONÍA DE LAS CORTES VALENCIANAS DURANTE LOS AUSTRIAS MENORES, <i>Emilia Salvador</i>	349
LA INFORMACIÓ DIPLOMÀTICA SOBRE EL SISTEMA POLÍTIC CATALÀ ENTRE 1599 I 1713, <i>Eva Serra</i>	363
LES CORTS DE 1604 EN LA CRUÏLLA DEL SEGLE XVII, <i>Marisa Muñoz</i> ...	385
LAS REFORMAS DE FELIPE III EN EL GRAN Y GENERAL CONSELL DE MALLORCA, <i>Josep Juan Vidal</i>	395
ALLA VIGILIA DELLA RIVOLUZIONE: ISTITUZIONI DI GOVERNO, CONGIUNTURA ECONOMICA, CETI SOCIALI, <i>Giovanni Muto</i>	413
LAS EMBAJADAS MUNICIPALES COMO ÁMBITO DE RELACIÓN POLÍTICA CON LA CORONA AL MARGEN DE LAS CORTES, <i>David Bernabé</i>	429
CITTÀ, OLIGARCHIE E CORONA NEL REGNO DI SARDEGNA (XVI-XVII), <i>Gianfranco Tore</i>	445

CETI PRIVILEGIATI E CORONA NELLA SARDEGNA SPAGNOLA DURANTE LA GUERRA DEI TRENT' ANNI, <i>Giovanni Murgia</i>	469
REIVINDICACIONES ESTAMENTALES, CRISIS POLÍTICA Y RUPTURA PACTISTA EN LOS PARLAMENTOS SARDOS DE LOS VIRREYES LE-MOS Y CAMARASA, <i>Francesco Manconi</i>	493
PROBLEMI DELLA DIFESA COSTIERA DEL REGNO DI SARDEGNA NELLE ISTANZE PARLAMENTARI DEL XV-XVI SECOLO, <i>Maria Grazia Mele</i>	501
MÉS ENLLÀ DE LES CORTS: ELS ESTAMENTS SARDS I VALENCIANS A LES ACABALLES DE LA MONARQUIA HISPÀNICA, <i>Lluís-J. Guàrdia</i> ..	517

IV. LES CORTS COM A FONT DE DRET

LOS TEXTOS JURÍDICOS ANTES DE LA IMPRENTA. COMPILACIÓN DE DERECHO VALENCIANO DE 1329, <i>Remedios Ferrero</i>	535
EL PRINCIPI DE L'IMPERI DEL DRET I EL CONTROL DE LA SEVA OBSERVANÇA A LA CATALUNYA MEDIEVAL I MODERNA, <i>Tomàs de Montagut</i>	559
LAS CORTES VALENCIANAS Y EL DERECHO PRIVADO EN EL SIGLO XVII: REALIDAD JURÍDICA Y SOCIAL DE LAS MUJERES COMO TUTORAS, <i>Dolores Guillot</i>	569
LA RÚBRICA <i>CESSIO BONORUM</i> EN LA DOCTRINA FORAL Y SU REGULACIÓN EN LAS CORTES VALENCIANAS DE 1604 Y 1626, <i>Juan Alfredo Obarrio</i>	587
GLI ATTI PARLAMENTARI SARDI DEL XVII SECOLO: UNA FONTE ALTERNATIVA PER LO STUDIO DELLA STORIA MEDIEVALE?, <i>Maria Eugenia Cadeddu</i>	613
EL DERECHO PENAL EN LAS CORTES VALENCIANAS DE LOS SIGLOS XVI Y XVII, <i>Emilia Iñesta</i>	621
LA NATURALEZA JURÍDICO-POLÍTICA DE LAS CORTES VALENCIANAS A FINALES DEL ANTIGUO RÉGIMEN EN LA DOCTRINA DE LOS JURISTAS, <i>José Sarrión i Aniceto Masferrer</i>	641

PRESENTACIÓ

El volum que ara els presentem és el resultat d'uns esforços individuals i col·lectius de molts anys. No pretén ser exhaustiu, ni pels autors que hi col·laboren ni pels temes abordats. Però la diversitat de qüestions analitzades és un testimoni que la recerca sobre les assemblees representatives de l'Època Medieval i Moderna, tot i avançar molt als darrers anys, continua presentant incògnites i oferint reptes nous per als investigadors. A hores d'ara, però, ja podem destacar, sense complexos, la importància política que van tenir les Corts i Parlaments de la Corona d'Aragó. Una importància que es sustentava no solament en la solidesa institucional que assoliren sinó en el fet que van servir eventualment per donar sortida a les reivindicacions d'unes societats que anaven a poc a poc transformant-se, encara que el ritme polític respectiu fos lent o inapreciable. Unes assemblees parlamentàries que, en alguns casos, estaven en condicions de generar canvis més profunds de la societat de l'Antic Règim, assolint nivells revolucionaris o simplement obrint el camí de la consolidació i satisfacció dels interessos de grups socials que podien liderar en el futur aquests canvis.

La renovació historiogràfica valenciana que es va produir a partir de la dècada dels seixanta del segle passat no podia deixar de fer-se present en l'estudi de les que havien estat les institucions més emblemàtiques de la monarquia durant l'època foral. El VIIIé Congrés d'Història de la Corona d'Aragó (València 1967) i el Primer Congrés d'Història del País Valencià (1970) foren un dels primers escenaris on les institucions parlamentàries varen merèixer una atenció renovada per part dels especialistes. La llavor sembrada i la reflexió col·lectiva coadjuvaren perquè es posaren en marxa amb entusiasme diversos projectes, des de dins i fora de la Universitat de València, per avançar en l'estudi de la legislació valenciana i de la institució que era el seu obligat referent: les Corts. El Departament d'Història Moderna de la Universitat de València, dirigit aleshores per l'insigne historiador Joan Reglà, es va proposar reeditar els capítols de Corts de totes les sessions que van tenir lloc en l'Edat Moderna, bé recorrent a edicions facsímils, o bé transcrivint per primera vegada la documentació de les que foren les darreres Corts de l'època foral, les de 1645, que mai no fou publicada pels seus coetanis. Un projecte fet amb mitjans molt modestos però que durant molt de temps fou un referent pels investigadors. El Departament d'Història Moderna no es va limitar a una simple reproducció d'uns textos per molt útils que pogueren ser per a la recerca. Agrupada la legislació de les diverses convocatòries per regnats, es van editar sengles volums que foren precedits pels corresponents estudis preliminars, en els quals no faltaren les aportacions sobre l'estructura i el funcionament de les Corts de l'època foral moderna. Aportacions que reflectiren a més diversos esguards per la varietat d'autors responsables de les edicions.

Pels mateixos anys, i des de fora de la Universitat de València, s'iniciava un projecte complementari però més centrat en la divulgació de la legislació foral. Es tracta de l'obra d'Arcadi Garcia i Germà Colom (*Furs de València*, Barcelona, 1970), que venia a paliar la manca de treballs semblants sobre la legislació valenciana. El caràcter del propi projecte editorial no pretenia insistir en la pràctica, l'estil o la trajectòria política de les reunions parlamentàries, per tant les qüestions que ens interessaven quedaven marginades. En qualsevol cas, el projecte tenia la virtualitat de posar a l'abast dels investigadors els textos legislatius de l'època foral als quals era difícil d'accedir per trobar-se recollits en edicions molt antigues o en textos manuscrits.

Sense abandonar l'àmbit de la història del dret, ben diferent va ser la projecció del treball de Sílvia Romeu. Els seus primers estudis centrats en les Corts valencianes de l'Època Medieval varen ser el preludi d'una obra de síntesis *Les Corts valencianes* (1985). Aquell treball va servir per a posar a disposició d'un gran públic, inclòs l'acadèmic, una breu i sistemàtica visió de l'estructura i funcionament de les Corts valencianes, que des de Llorenç Mateu no es disposava.

Des de la dècada dels vuitanta del segle passat el panorama historiogràfic es va enriquir amb aportacions d'un nombrós col·lectiu de professors universitaris de diverses àrees de coneixement que confluïren, en alguns casos conformant equips de col·laboració, amb una clara finalitat: l'estudi i edició de les fonts sobre les Corts valencianes, com a eina indispensable per poder abordar altres recerques, atenent la trajectòria de la institució i el context social i polític en que es desenvolupà.

Aquests esforços varen trobar un especial recolzament en altres àmbits territorials i de recerca, on paral·lelament s'estaven abordant projectes similars, i on, en alguns casos, es comptava a més amb una sòlida tradició historiogràfica anterior sobre les institucions parlamentàries i la seua producció legislativa. Serà, però, fora de l'àmbit ibèric on tindrà lloc un dels congressos més emblemàtics. Ens referim al celebrat a Càller (Sardenya) en 1984. *Acta Curiarum Regni Sardiniae. Istituzioni Rappresentative nella Sardegna Medioevale e Moderna* es convertí en un precedent i en un model seguit després, conscientment o inconscient, a l'Estat espanyol per totes aquelles institucions cíviques o acadèmiques que convocaren seminaris i congressos al voltant de les institucions parlamentàries pròpies. El congrés de Càller, organitzat pel Consiglio Regionale della Sardegna, aglutinà entre els seus participants especialistes d'altres territoris, especialment d'aquells que havien format part de la Corona d'Aragó. Una Corona amb què Sardenya havia mantingut un vincle especial durant l'Època Medieval i Moderna i en el marc de la qual s'havia conformat la institució parlamentària del regne sard. Aquesta confluència, propiciada per la inclusió de sessions específiques al voltant d'altres institucions parlamentàries, facilità les relacions científiques entre tots aquells que havíem convertit les Corts en un tema preferent de la nostra activitat de recerca.

A partir d'aleshores els encontres científics sovintejaren. L'impacte «presentista» dels canvis en l'estructura de l'Estat espanyol durant la transició propicià que es feren esguards vers el passat, especialment sobre un passat que pogués servir de legitimació de les novetats constitucionals; tot hi ha que dir-ho, eren esguards interessats políticament i és per això que comptaren amb el suport de les institucions autonòmiques corresponents.

En qualsevol cas, els investigadors poguérem aprofitar les oportunitats que aquests fòrums ens donaven de presentar les nostres modestes investigacions.

Dos van ser el congressos que de manera emblemàtica donaren la senyal de sortida. No fou casual que a Castella i Lleó s'avançaren en aquesta cursa. Seria difícil analitzar totes les variables per explicar-ho i no voldríem ser superficials ni provocar susceptibilitats. Sols caldria dir que la conjuntura política, abans esmentada, viscuda a l'Estat espanyol «obligava» també al centre peninsular a actuacions d'afirmació històrica. Una cadena de congressos, amb diverses seus i amb una cronologia dilatada (1986-1988), foren convocats sota un mateix títol genèric, Congreso Científico sobre la Historia de las Cortes de Castilla y León. Quasi simultàniament es convocava un congrés sobre les Corts a Catalunya, *Les Corts a Catalunya. Congrès d'Història Institucional* (Barcelona 1988). La participació d'investigadors provinents de tots el territoris històrics que havien estat vinculats a la monarquia composta dels Àustries fou rellevant. Pel que respecta a les Corts valencianes, el treball presentat per Emilia Salvador al congrés de Salamanca de 1987 es va convertir molt prompte en un referent historiogràfic. La contribució valenciana al congrés de Barcelona de l'any següent va ser significativa i fou l'origen d'un equip de recerca, constituït fonamentalment per investigadors de la Universitat de València. Un seminari realitzat el 1990, amb una àmplia presència d'estudiosos italians, *Les Corts: llurs fonts i llur edició. Seminari internacional* (València, 1990), fou la seua primera manifestació pública. Tots plegats varem participar, juntament amb altres investigadors de diverses universitats, en un congrés celebrat a València el 1991, *Dels Furs a l'Estatut. Ier. Congrès d'Administració Valenciana. De la Història a la Modernitat*. Entre els que hi col·laboraren volem destacar Armand Alberola, David Bernabé, M. Josep Carbonell, Josepa Cortés, Vicent Graullera, Carlos López, Rosa Muñoz, Regina Pinilla, Vicent Pons, M. Dolores Salvador, i, modestament els que subscriuim aquesta nota, Remedios Ferrero i Lluís Guia. Com es pot comprovar, en la seua major part participem ara, anys després, en el volum que tenen en les seues mans.

Des d'aleshores, individualment o col·lectiva, hem intentat esbrinar el que foren les Corts valencianes en l'Època Medieval i Moderna, marcant la seua trajectòria i procurant, des de posicions no necessàriament coincidents, completar determinades parcel·les del seu estudi. Des de les tipologies documentals dels processos fins les edicions dels furs (darrerament s'ha publicat una nova edició de la compilació manuscrita de 1329 a càrrec de una part dels col·laboradors d'aquest volum, *Furs de València*, València, 2006), passant pels problemes polítics de cadascuna de les convocatòries, el desenvolupament d'institucions paral·leles o la dimensió que va tenir la participació de les comunitats locals en l'estament reial, així com la capacitat estatutària de les mateixes comunitats, han estat entre d'altres alguns dels aspectes treballats.

Les investigacions no s'han limitat simplement a l'anàlisi de l'estructura de la institució i dels seus aspectes formals i de procediment. La tornada a l'estudi dels processos parlamentaris i la seua publicació es va convertir, durant un temps, en la necessitat més peremptòria. L'òptica, però, era diferent dels antics projectes de publicació de fonts; es tractava de poder analitzar, a través de les discussions parlamentàries, els condicionants polítics que existiren al seu voltant. L'estudi del poder polític i des d'on es va exercir

esdevenia en un repte difícil però inexcusable per entendre el sentit de la institució parlamentària a través de tota l'època foral.

Des de la perspectiva valenciana, el repertori d'estudiosos sobre les Corts anà en augment. Nombroses han estat les publicacions aparegudes amb motiu de la realització de seminaris, congressos, encontres, exposicions, monografies, etc. De tots ells caldria destacar la participació, i de vegades impuls, a iniciatives pròpies o alienes, que sobre les assemblees representatives de la Corona d'Aragó se celebraren en els anys immediatament posteriors al congrés sobre l'administració valenciana. València fou l'escenari d'alguna d'aquestes reunions, però també Sardenya o Nàpols. Emblemàtics foren els seminaris celebrats a València en 1993, *Sardenya una Història Pròxima*; a Nàpols també en 1993, *Seconde Giornate d'Incontro Interuniversitario. Napoli e Valenza: Ricerca Scientifica e Relazioni Culturali*; i a l'Alguer en 1994, *Corts Valencianes e Parlamenti Sardi nel Medioevo e nell'Età Moderna. Congresso Internazionale*. Menció especial mereix l'organització d'una magna exposició sobre les Corts Valencianes, que sota el patrocini de l'actual institució parlamentària va presentar-se successivament a València, Castelló i Alacant (1994-1995). *Les Corts Valencianes. Un passeig per la Història*, esdevingué un fet de gran difusió. Les servituds de la conjuntura política frustraren altres actuacions previstes, a hores d'ara encara pendents, com la necessària publicació dels processos de les Corts valencianes.

La relació amb els investigadors italians, Guido d'Agostino, Bruno Anatra, F. Cesare Casula, Francesco Manconi, Giovanni Muto, Gianni Murgia, Gianfranco Tore, Piero Sanna, Antonello Mattone, M. Eugenia Cadeddu, Olivetta Schena, Giuseppina Meloni, M. Grazia Mele, Anna M. Oliva... ha estat tots aquests anys un privilegi i no mai s'ha interromput, propiciant una col·laboració fructífera en aquest i altres camps de la recerca. Paral·lelament, des de les Universitats d'Alacant i Jaume I de Castelló, i també des de la de València, un nodrit grup d'historiadors del dret, entre els quals destaquem Agustín Bermúdez, Dolores Guillot, Emilia Iñesta, Magdalena Martínez, Aniceto Masferrer i José Sarrión, inicià la seua col·laboració. De tots aquests impulsos es vertebrarà un grup que sota l'acrònim PICCA (*Parlaments i Ciutats de la Corona d'Aragó*) es plantejà insistir en la recerca al voltant del paper de l'estament reial en les institucions parlamentàries. La idea fou rebuda amb entusiasme per altres especialistes, provinents de la història moderna, com Josep Juan de la Universitat de les Illes Balears, o de la història del dret com Tomàs de Montagut, de la Universitat Pompeu Fabra. La idea sorgí paral·lelament a la celebració de sengles seminaris a València, *Autonomia Municipal en el Món Mediterrani. Història i Perspectives* (2000) i *El Municipi al Món Mediterrani. Entitats Locals i Assemblees Representatives* (2002); i a Montsó, *Cortes Generales de la Corona de Aragón en el siglo XVI*. Un congrés, aquest últim, on es presentà el projecte editorial «Textos jurídics catalans» de la Generalitat de Catalunya amb motiu de la publicació d'un dels seus volums, *Cort General de Montsó-Binefar. Procés familiar el Braç Reial*, coordinat per Eva Serra, de la Universitat de Barcelona; un projecte editorial que ha esdevingut un paradigma en la recerca sobre les Corts i que malauradament no té quasi paral·lelismes en altres àmbits històrics, excepció feta de la publicació dels Parlaments de Sardenya iniciada arran del congrés de 1984.

El grup PICCA va presentar el seu projecte, de la mà del professor Tomàs de Montagut, al Congrés de la Comissió Internacional per a l'Estudi de la Història de les Institucions Representatives i Parlamentàries (Barcelona, 2003). Un congrés que fou testimoni també d'una nodrida participació de tots aquells que se sentien vinculats al grup. Les successives edicions dels congressos de la Comissió Internacional en Krakow, París i Edimburg han servit per presentar els resultats d'una recerca que en bona part ha estat conjunta i que ha comptat amb el suport financer previst en les convocatòries públiques. Des de fa uns anys Accions Integrades (Espanya-Itàlia) o Projectes R+D de caràcter internacional s'han succeït sense conèixer una línia de discontinuïtat. Precisament en el marc d'aquests projectes, com ara *Parlamentos y Ciudades en la Corona de Aragón. De la Historia a la Modernidad*, finançat pel Plan Nacional de I+D+I, es va convocar un seminari internacional, *A la Vetlla de la Guerra de Successió. Corts i Parlaments a la Corona d'Aragó* (València, 2006), que a més va comptar amb el suport de la Conselleria de Cultura de la Generalitat Valenciana, la Universitat de València (Vice-rectorat de Cultura i Vice-rectorat d'Investigació), la Fundació Professor Manuel Broseta i la Universitat Jaume I de Castelló. Aquest congrés, on confluïren nombrosos especialistes internacionals, fou la culminació d'un llarg esforç en matèria de recerca sobre la institució que li havia estat més emblemàtica en la Època Medieval i Moderna. El tema del seminari incloïa un espai geopolític ampli, els territoris que havien format part de la Corona d'Aragó, incloent, malgrat els canvis de Felip II, els regnes de Nàpols i Sicília; i un període cronològic de referència, que també era relativament dilatat, el darrer període foral. Es pretenia evidenciar els diferents ritmes polítics i cronològics que les institucions parlamentàries conegueren durant l'últim segle d'existència, vespres de la Guerra de Successió. Període aquest, el dels Àustries menors, en què comptem, als seus inicis, amb convocatòries significatives com les catalanes de 1599, les valencianes de 1604, o las sardes de 1602, i que culmina amb les difícils reunions de Corts convocades per Felip V o l'arxiduc Carles per Aragó i Catalunya, passant per les traumàtiques sessions parlamentàries de mitjan de segle en tots i cadascun dels territoris de la Corona. Ens interessava abordar no sols els problemes de procediment sinó els canvis polítics que estaven produint-se en el funcionament de les assemblees representatives i en llur correspondència amb la monarquia. Ens interessaven també altres aspectes com la relació de la institució parlamentària amb la consolidació i trajectòria d'altres institucions menors que conformaven l'aparell polític i institucional de cadascun dels regnes d'aquesta Corona. I ens interessava també apropar-nos a l'element humà que girava al voltant seu: la prosopografia dels seus membres o dels juristes que contribuïren a consolidar el marc jurídic i polític propi.

València, 25 d'abril de 2008

REMEDIOS FERRERO MICÓ
LLUÍS-J. GUIA MARÍN
Universitat de València